

Geosinònims de *guapa* (II)(ALDC, VIII, 1792. *Guapa*)

L'enunciat vol dir 'bell; que té les qualitats que constitueixen un conjunt de gràcies o qualitats que desperten un delit espiritual, un sentiment d'admiració', i comprèn també el *m. guapo*, com ja hem vist a *Guapa* (I) (mapa 1114), les var. del mot i la seva extensió. Aquí ens ocuparem dels seus sinònims, concurrents, sovint de sentit aproximatiu.

Els mots llatins, per a aquest concepte, eren PULCHER, DECOROSUS, BELLUS i FORMOSUS. El primer, que significava 'fort, poderós' i 'bell', també 'corpulent' aplicat als animals i, en llenguatge religiós, a 'l'animal sense defecte per al sacrifici', només ha deixat derivats cultes (*pulcre*, *pulcritud*, *pulquèrrim*). DECOROSUS, der. de DECOR 'decència, dignitat; bellesa', ha pervingut com a cultisme ('que guarda el decòrum'). BELLUS, dim. familiar de BONUS, s'aplicava primer a les dones i als nens (als homes, irònicament) i després s'estengué als 'posseïdors de bellesa'; sembla que l'homonímia amb *vell* (DECat; que no seria eficaç en l'àrea de *vei* amb iodització ni en la de manteniment de la labiodental) hauria contribuït a la seva retirada, tot i que ha quedat fossilitzat en expressions com "una *bella* persona" ('respectable i bona'), "al *bell* mig de la plaça" ('just al mig'), mall. *fer bell* 'fer neta l'era', en refranys ("Tot lo novell és *bell*"), en topònims (*Bellaguarda*); l'únic supervivent com a sinònim de 'bell, -a' seria el possible arcaisme alg. *bella* 85, que s'hauria pogut mantenir atret per l'it. *bella*; d'altra banda, *bela* 5 és un manlleu a l'oc. FORMOSUS 'fet amb motlle (FORMA)' → 'ben fet, bell', que, juntament amb BELLUS, havia substituït PULCHER en llat., ha deixat descendents en rom., cast., port. i gall., cosa que no ha passat en cat. que només coneix *formós* (s. XV) com a cultisme i del qual ha arribat *hermós*, adaptació del cast. *hermoso* 110 (< *FERMOSU, dissimilació de FORMOSU).

Bonic (*m.* 8, 11), d'àrea extensa, es considera d'origen incert, però podria tenir relació amb els NP BONICUS, BONICCA, BONITTUS amb influència celtollatina de -ICCOs, -ITTOs, probablement formats sobre BONUS; la doc. tardana del mot (s. XVI) s'explicaria pel seu caràcter popular, familiar (DECat); a notar el compost intensiu *rebonica* 173, el superlatiu *boniquíssima* 15 i el més acostat al cast. *bonita* 141.

Polit, part. de *polir* (s. XIV), der. de POLIRE 'allisar, aplanar; polir', en cat. ant. ja es documenta com a 'bell' (Eiximenis; Sanelo, 1802; Escrig, 1851), usat

en val. (DECat) i avui comú en men. i eiv., extensió semàntica de 'pulcre, refinat', tot i que també devia ser propi del mall. ("Pulid. [...] Hermós. [cast.] Bello, lla", Figuera, 1840); en val. també s'ha desviat a 'gran i gros, robust', sentit que, substantivat, és un dels noms del 'gall dindi' (cf. PALDC, VI, mapa 907).

Maco (var. *maquíssima* 15, superlatiu) és un significant de notable extensió, importat del cast. *ma[χ]o*, amb adaptació de [χ] = [k], pròpia dels parlants monolingües, com *quefe*, *traque* (Veny, 2006 a: 33-60 i 66-69); la var. adoptada, *ma[χ]o*, de la franja ponentina, és resultat d'un contacte amb l'arag. de parlants bilingües.

Altres mots són de caràcter complementari, amb un contingut de relativa afinitat amb 'guapo'. *Templat* 148, 150, 159, 162, var. de *temprat* (< TEMPERATU), des de 'valent, animós' (DCVB), "airoso, gallardo ó desembarazado" (Escrig, 1851); *bufó* 37, 123, des de 'menut, graciós', que es desprèn de l'it. *buffone* 'còmic medieval'; *perfet* 72, evolució popular de PERFECTUS 'fet del tot, aconplit'; *garrit* 77, adaptació del cast. *garrido* 'galà, ben plantat', der. de GARRIRE 'xerrar', i que va passar de 'xerraire', a través de 'juganer', a 'atractiu, enamoradís, gallard'; *eixerit* 69, d'origen incert, des de 'viu, despert'; *mono* 69, 72, pres del cast. *mono* 'bonic', des de 'graciós' (← aplicat al 'simi'); *pita* [f.] 148, hipocorístic de *petita*, d'origen expressiu; *polla* 168 ("la xica que hem vist és molt *polla*"), adjectivació en femení de *poll* 'cria de la gallina' al·lusi a la petitesa, com el mot anterior, o al caràcter juvenívol de la persona. A notar el mot en relació *eleganta* 43 (< llat. ELEGANTIS 'distingit, de bon gust').

Diacrònicament, els mots llatins només han deixat descendència culta, tret de BELLUS del qual resten testimonis en fossilitzacions fraseològiques. Els substituïts d'àrea més àmplia són *bonica*, probablement genuí, i els castellanismes *guapa* i *maca*. *Polida*, amb tradició medieval de 'bell', ha quedat relegat al men. i eiv. Els altres significants són de contingut aproximatiu, que es fan ressò de l'afectivitat dels parlants.

Són mots normatius *bell*, *bonic*, des del DOrt, 1917; *garrit* "galà, que ens captiva per les seves gràcies, pels seus encants", des del DG_I, 1932; *guapo*, *maco*, *polit*, des del DIEC_I, 1995.